

Transport pokryw stokowych z NE skłonu Jesioników (Sudety Wschodnie) pod wpływem zdarzeń antropogenicznych i impulsów klimatycznych

Kazimierz Klimek*

Jesioniki to pasmo górskie o przebiegu NW–SE, Ramzowską. W ich obrębie wyraźnie rysuje się śródgórski położone pomiędzy Bramą Morawską a Przełęczą masyw Hrubego Jesenika (1000–1400 m n.p.m.) oraz

*Wydział Nauk o Ziemi, Uniwersytet Śląski, ul. Będzińska 60, 41-200 Sosnowiec; klimek@wnoz.us.edu.pl

obrzeżająca go od NE Zlatohorska Vrhovina/Góry Opawskie. W plejstocenie lądolody skandynawskie docierały do podnóża masywu. W vistulianie znajdował się on w zasięgu strefy peryglacjalnej. Powstały pokrywy stokowe o zróżnicowanej strukturze i zmiennej miąższości. Holocenijskie ocieplenie klimatu spowodowało sukcesję zbiorowisk leśnych, które zahamowały transport pokryw ze stoków do systemów dolinnych.

W obrębie Jesioników występują kruszce i rudy metali, które eksploatowano już od czasów prehistorycznych. Eksploatacja złota ma najdłuższą historię, sięgającą tutaj 3500 lat. Zajmowały się tym już plemiona Celtów, a później Słowian. Początkowo eksploatowano złoto z aluwii, głównie w dolinach dopływów Białej, Opawy i Osobłogi, później z pokryw zwietrzelinowych na stokach, a w końcu z wychodni żył w podłożu, sięgając w wyższe partie gór — Příčný vrch 975 m n.p.m. Powodowało to wylesienia, a odsłonięte drobnoziarniste pokrywy stokowe podlegały transferowi do systemów dolinnych.

Wydobycie i przetwórstwo rud żelaza, szybko rozwijające się od średniowiecza, a szczególnie intensywne na przełomie XVII/XVIII w., było kolejnym ważnym impulsem w transporcie pokryw stokowych do systemów dolinnych. Pozostałościami z tego okresu są ślady mielerzy i

pieców hutniczych. Działalność ta wymagała dużo węgla drzewnego, który pozyskiwano na drodze kompletnego wyrębu lasów, stosowanego w tej części Sudetów również współcześnie, nawet na bardzo stromych stokach. Proces ten powodował wieloletnie odsłonięcie peryglacjalnych pokryw stokowych, do czasu wzrostu nowych, sztucznie wprowadzonych lasów świerkowych. W przypadku wystąpienia intensywnych opadów, w sprzyjających sytuacjach geologicznych, pokrywy te były upłynniane i przemieszczane w dół stoków do potoków górskich. Tutaj w czasie większych wezbrań były one redeponowane w formie łach głazowo-żwirowych. Instrumentalne obserwacje meteorologiczne, prowadzone w tej części Sudetów od 1880 r., pozwalają na rekonstrukcję czasu występowania i zasięgu dużych wezbrań. Datowania dendrochronologiczne najstarszych drzew porastających łachy głazowo-żwirowe umożliwiają w dosyć precyzyjne określenie czasu ich depozycji.

Rolnicza kolonizacja Sudetów, nasilona w średniowieczu, powodowała wylesienia dolnych części stoków obrębie większych dolin NE przedpoła Hrubeho Jesenika. Wyzwolilo to procesy zmywu drobnoziarnistych pokryw zwietrzelinowych/gleb, ich transfer i redepozycję w dnach małych dolin lub w obrębie starsosownych stoków.